

to, by obie strony, chrześcijaństwo i judyzm, uświadomiły sobie. Jak wiele jeszcze muszą się od siebie nauczyć w kwestii historycznego rozwoju obu religii. Jest rzeczą pilną — jak wielokrotnie podkreślają to dokumenty — by chrześcijanie umieli zdobyć się na spotkanie nieuprzedzone, to znaczy takie, w którym człowiek chce i umie widzieć prawdziwie i autentyczne „ja” drugiego, a nie wyłącznie jego karykaturalnie sfabrykowane stereotypy. Również odmiennosc może i powinna być objęta dialogiem doktrynalnym, a zwłaszcza miłością, w myśl podstawowych zasad poszerzonego pojęcia ekumenizmu. Chrześcijanie potrzebują korygującej i dopełniającej przestrzeni sakralnej judyzmu, która pomoże im określić siebie samych i zapewni obogacenie własnej religijności.

Dodajmy jako uzupełnienie, iż na gruncie polskim ukazał się wartościowy numer podwójny „Znak” (35 : 1983 nr 339—340) poświęcony w całości dialogowi żydowsko-chrześcijańskiemu, powołaniu i mentalności Braci semitów oraz stosunkom polsko-żydowskim. Tak więc w 40 lat po tragicznym holokauście chrześcijanie ponownie przypomniaли sobie, iż naród żydowski nie jest li tylko relikwią czcigodnej i dawno minionej przeszłości, lecz rzeczywistością odgrywającą w planie Boga szczególną rolę.

Lublin

KS. LEONARD GÓRKA SVD

I. G. PLÖGER, H. I. WEBER (i inni), *Der Diakon. Wiederentdeckung und Erneuerung seines Dienstes*, Herder, Freiburg 1981, ss. 325.

Powyższy tytuł książki jest zestawem 20 artykułów, które wieloaspektowo analizują temat instytucji stałego diakonatu. Problem ten w Polsce nie jest jeszcze aktualny, ale w Kościele powszechnym należy już do rozpoznanych „znaków czasu”. Kwalifikowany zespół liturgistów i specjalistów z innych dyscyplin teologicznych środowiska języka niemieckiego, prezentuje nam szeroki wachlarz problemów, które wnosi z sobą posoborowa restauracja instytucji stałego diakonatu.

Książka omawia instytucję stałego diakonatu na kilku płaszczyznach. Szuka najpierw historycznych podstaw instytucji diakonatu, aby na tym tle osadzić soborowe dyskusje i usiłowania przywrócenia stałego diakonatu w kontekście nowych czasów i nowych zadań, jakie cały Kościół stawia dziś diakonowi, oraz nadziei związanych z posługą diakona.

W praktyce Kościoła Rzymskiego, przez ostatnie tysiąc lat, diakonat był jedynie etapem przejściowym do kapłaństwa. Hierarchicznie diakon był (i nadal jest) podporządkowany prezbiterowi. Praktyka antycznego i wczesnośredniowiecznego Kościoła była jednak w tej materii odmienna (zob. art. B. Domagałskiego). Diakon był ustanowiony przez biskupa, jemu, a nie kapłanowi, bezpośrednio podlegał. Dlatego też, zwłaszcza w Rzymie, bywał najbliższym współpracownikiem biskupa w zarządzaniu diecezją. Ślad takiej praktyki odnotowujemy nawet w późnym średniowieczu w postaci urzędu archidiacona, pomimo że właściwe funkcje diakona w tym czasie były jedynie etapem przejściowym do kapłaństwa. Poza administracyjnymi zadaniami, diakon spełniał różnorakie posługi związane z *caritas*. Diakoni w Kościele antycznym byli nieliczni, w Rzymie przez kilka wieków ich liczba nie przekraczała 7. Dopiero pod koniec pierwszego tysiąclecia, gdy kapłani pełnią odpowiedzialność za poszczególne parafie, gdy powstaje zorganizowana sieć parafialna, stopniowo diakoni zaczynają przejmować w coraz większym zakresie liturgiczne funkcje, dotąd spełniane prawie wyłącznie przez kapłanów. Nie znaczy to jednak, jakoby w Kościele antycznym diakon zajmował się wyłącznie administracją i *caritas*.

Liczne przekazy patrystyczne potwierdzają liturgiczne zaangażowanie diakonów w służbie wspólnoty. Ignacy Antiocheński (+110) i Justyn (+165) wspominają o posłudze diakona przy ołtarzu. Pomagali oni przy łamaniu i podziale chleba eucharystycznego. Sw. Jan Chryzostom (+407) zauważa, że diakonowi powierzona była troska o właściwą modlitwę i porządek zgromadzenia liturgicznego. Sw. Ambroży (+387) opisuje współdziałanie diakona przy udzielaniu sakramentu chrztu.

Z IX wiekiem zanika instytucja stałego diakonatu. Owszem, diakonat nadal istnieje, lecz jako hierarchiczny stopień poprzedzający kapłaństwo. Dość wcześnie wystąpiło też w Kościele zobowiązanie diakona do celibatu, a to przede wszystkim ze względu na współudział diakona w różnych formach celebracji eucharystycznej. Potwierdzają to różne wczesne Synody, np. w Elwirze (303), w Rzymie (386), w Kartaginie (390), w Toledo (589), domagające się celibatu od diakona (zob. art. E. Dassmanna). Synody te nie szukają poza-eucharystycznej motywacji celibatu diakona, np. potrzeba zupełnego zaangażowania dla posłannictwa Chrystusowego, wolność od trosk rodzinnych, aby tym bardziej móc się zaangażować w służbie pastoralnej, itp.

Wołanie o odnowę instytucji diakonatu rozlegało się szczególnie głośno po II wojnie światowej (zob. art. N. Trippen, H. Büsse, I. kard. Frings). Brak kapłanów w niektórych regionach świata wprowadził problem przywrócenia stałego diakonatu (także dla żonatych mężczyzn odpowiednio przygotowanych) pod dyskusję i obrady Soboru Watykańskiego II. Długotrwałe, niekiedy mocno polemiczne dyskusje Ojców Soborowych zrodziły słynny art. 29 Konstytucji o Kościele przywracający urząd stałego diakona w Kościele. Doprecyzowanie urzędu i funkcji diakona nastąpiło w Motu Proprio Pawła VI *Sacrum diaconatus ordinem* (18. 06. 1967).

Potrzeba restauracji tego urzędu była w Kościele już sprawą dojrzałą. Świadczy o tym prawdziwa eksplozja literatury w całym Kościele powszechnym, — zob. Congar takich autorytetów jak K. Rahner, H. Vorgrimler, E. Echlín, Y. Congar, itd. Stąd też duża partia prezentowanej przez nas książki omawia wielorakie, aktualne problemy związane z instytucją i zadaniami stałego diakona, np. służba diakona w zgromadzeniu liturgicznym (H. Brakmann), teologiczne miejsce diakona w całym obrzędzie święceń kapłańskich (O. Nussbaum), diakon jako głosiciel słowa Bożego, jako muzyczny przewodnik wspólnoty, zadania diakona w posłudze *caritas* itd.

Spotykamy oczywiście także pogłębioną analizę nowego rytu święceń diakonatu (E. Lengeling). Z niektórych szczegółów obrzędowych warto przypomnieć, że stułę i dalmatykę nie przekazuje — jak dotąd, zgodnie z X-wiecznym, rzymsko-germańskim pontyfikatem biskup, lecz w oparciu o antyczną tradycję rzymską (potwierdzoną przez *Ordines Romani* 34, 35 i 36 wg. Andrieu) inni diakoni lub kapłani. Ewangeliarz natomiast przekazuje sam biskup. Diakon nie zadawała się, jak dotąd, jedynie dotknięciem księgi, lecz obejmuje ją jakby w posiadanie biorąc Ewangeliarz w obie ręce. Będzie przecież sługą Słowa.

Omawiana pozycja, jakkolwiek dotyka w pierwszym rzędzie środowisko języka niemieckiego, nosi w sobie problemy całego Kościoła. Racje pastoralne sprawiają, że instytucja stałego diakonatu nie jest jeszcze w Polsce aktualna, lecz sam problem zainteresuje z pewnością wielu w naszym kraju. Rozszerzanie się bowiem uprawnień stałego diakona po Soborze Watykańskim II jest imponujące. Imponująca jest także ilość wyświęconych stałych diakonów. W roku 1977 było ich 4456 wg Kościelnego Rocznika Statystycznego, dziś ilość ta jest już prawie podwojona.

Powyzszą pozycję polecamy nie tylko liturgom, lecz tym wszystkim zwłaszcza, którzy dążą do pastoralnej odpowiedzialności za życie Koś-

ciola. Książka ta nře daje wprawdzie pełnych odpowiedzi na wszystkie problemy stałego diakonatu (np. otwarty jeszcze problem zakresu kierowania parafią przez diakona przy braku kapłana, ewentualne rozszerzenie uprawnień diakona przy administrowaniu np. sakramentu chorych, itd.), jest jednak dobrym wprowadzeniem w złoŹoną, wieloraką problematykę instytucji stałego diakonatu.

Gniezno—Warszawa

KS. JERZY STEFAŃSKI

KSIĄŻKI NADEŚLANE DO REDAKCJI

1. Bar Joachim Roman OFMConv, *PrzełoŹona domu zakonnego*. Wskazania prawne i ascetyczne. W-wa 1983, ATK, s. 208
2. Bazelich Antoni CSsR, *Duchowość św. Alfonsa Liguori*. Studium historyczno-teologiczne. W-wa 1983, OO. Redemptoryści, s. 96
3. Bosco Teresio SDB, *Kiedy bracia wołają*. Sylwetki współczesnych salezjanów. W-wa 1984, ATK, s. 98
4. Håring Bernhard, *Powrót do Źycia*. Rozważania o modlitwie. Przekł. Z. Pietraszun. W-wa 1984, ATK, s. 98
5. Hume George Basil, *W poszukiwaniu Boga*. Przekł. T. Micewicz. W-wa 1983, PAX, s. 184
6. Klinger Jerzy, *O istocie prawosławia*. Wybór pism. Wprowadzenie W. Hryniewicz OMI. W-wa 1983, PAX, s. 544
7. Kudroń Czesław CSsR, *Do domu Ojca*. Liturgiczne rozważania żałobne. W-wa 1983, OO. Redemptoryści, s. 159
8. Merdas Alina RSCJ, *Łuk Przymierza*. Biblia w poezji Norwida. Lublin 1983, Wyd. KUL-u, s. 131
9. Mieszkowski Tadeusz, *Pozateologiczne Źródła w teologii Thomasa J. J. Altizera*. W-wa 1984, ATK, s. 174
10. *Muzyka religijna w Polsce*. Materiały i studia, t. V. Praca zbiorowa pod red. ks. J. Pikulika. W-wa 1983, ATK, s. 271
11. Quoist Michel, *Spotkanie ze Słowem Pana*. W-wa 1984, Wyd. SS. Loretanek, s. 141
12. *Studia Gdańskie*, t. V. Gdańsk-Oliwa 1983, s. 271
13. *Studia katechetyczne*.
t. V: *Z zagadnień katechezy biblijnej w katechetyce*. Praca zbiorowa pod red. J. Charytańskiego TJ. W-wa 1984, ATK, s. 359
14. *Studia z psychologii*, t. I. W-wa 1983, ATK, s. 327
15. Wiśniewska Kamila Janina OSB, *Teologia Angelusa Silesiusa (Jana Schefflera)*. W-wa 1984, ATK, s. 252
16. *Zbawiciel z nami*. Historia zbawienia, cz. II. W-wa 1983, Wyd. SS. Loretanek, s. 168
17. Ziebura Franciszek CM, *Maryja nasz wzór*. Trzy serie czytań o Matce BoŹej. Warszawa 1984, Wyd. SS. Loretanek, s. 364